

Info PRO EUROPA

BULETIN INFORMATIV AL LIGII PRO EUROPA, NR. 11 / 1997

FORUMUL INTERCULTURAL • EDIȚIA V.

28-29 noiembrie 1997

Liga PRO EUROPA a organizat la Tîrgu-Mureș, în zilele de 28-29 noiembrie 1997, ediția a V-a a Forumului Intercultural, avînd ca temă: Instruirea în limbile minorităților naționale. Prezentăm aici cîteva fragmente din cuvîntul de deschidere rostit de domnul SZOKOLY Elek, director executiv al Ligii.

(...) Unii dintre cei prezenți își amintesc poate de primul Forum organizat de Centrul Intercultural la București, la Grupul pentru Dialog Social, la sfîrșitul anului '95, ocazie cu care, împreună cu reprezentanții uniunilor minorităților prezente, am încercat să facem un prim inventar al problemelor celor mai arzătoare care preocupă comunitățile minoritare.

La cea de a doua ediție a Forumului Intercultural, în primăvara lui 1996, majoritatea reprezentanților minorităților prezente și-au exprimat dorința creării unui for alternativ la Consiliul pentru Minorități, cu caracter informal, Consiliu

dominat pe atunci de politica națională (sau chiar naționalistă) a Guvernului anterior, un for în cadrul căruia să putem dezbate fără nici o sfială, rezervă sau constrîngere — nici măcar constrîngerea aspectelor financiare predominante în activitatea acestui Consiliu — chestiunile vitale ale comunităților noastre, ale societății românești în toată diversitatea sa.

Astfel am continuat să organizăm aceste Forumuri, primăvara și toamna, aș sublinia: interculturale și nu ale minorităților, pentru că la aceste întruniri participă în aceeași măsură reprezentanții comunității majoritare atît prin

reprezentanți ai instituțiilor de stat cît și ai societății civile, ai organizațiilor neguvernamentale cu preocupări în domeniul interculturalității.

După noiembrie '96, în noua situație politică creată după alegeri, am avut iluzia pînă la un moment dat, că aceste forumuri și-au cîștigat obinemerită inutilitate. Spre regretul nostru, destul de repede a trebuit să ne dăm seama că legitimitatea și necesitatea profundă ale acestor forumuri se păstrează. În ciuda schimbărilor fundamentale, aș îndrăzni să spun, schimbării de regim de-acum un an, al optimismului

nostru inițial, situația privitoare la chestiunea minorităților a rămas aproape la fel de fragilă.

(Deși sîntem conștienți că problemele intercomunitare nu puteau fi rezolvate printr-o trăsătură de condei, cum nu au putut fi rezolvate nici celelalte probleme grave ale societății românești acumulate de-a lungul anilor și a deceniilor, spre regretul nostru, a trebuit să constatăm destul de repede că în problema minorităților, și hai să vorbim pe

Marian ȚAȚA (Pro Democrația), ministrul TOKAY György și SZOKOLY Elek (LPE)

șleau, în mod special în problemele legate de anumite minorități „problematică”, care prin dimensiunea, prin trecutul lor, și coerența lor culturală și socială bine marcate sînt mai greu de asimilat, s-a continuat o politică aproape la fel de duplicitară ca și înainte. Și ca să fim obiectivi pînă la capăt, nu putem să nu remarcăm, că la această duplicitate au contribuit și unii reprezentanți ai minorităților care ca să apară într-o lumină de băieți cuminți, au sacrificat fără să clipească interesele identitare ale comunităților pe care erau datori să le reprezinte. Dar asta este chestiunea lor internă.)

(continuare în pag. 6)

Calendar

Naptár

1 noiembrie — *Întîlnirea reprezentanților ONG cu consilierul prezidențial Luminița PETRESCU.* Din partea LPE a participat Smaranda ENACHE.

2 noiembrie — *Întîlnire informală la Cluj cu delegația Association Luxembourgoise pour Liberté en Roumanie, condusă de Ionel PANTEA.* Au participat Smaranda ENACHE și SZOKOLY Elek.

7-8 noiembrie — *Simpozionul „Fost-am oare buni vecini?”*, organizat de Evangelische Akademie Siebenbürgen la Sibiu. Din partea LPE a participat Mircea SUHĂREANU.

7-10 noiembrie — *Atelierul „Educația în comunități multietnice din Europa Centrală și de Est”,* organizat de Minority Rights Group (Londra) și Inter-Ethnic Initiative for Human Rights (Bulgaria) la Bistritza în Bulgaria. Din partea LPE a participat HALLER István cu referatul „Situția învățămîntului minoritar în România — legislație și practică”.

12-28 noiembrie — *Conferința OSCE în Varșovia pe tema drepturilor omului.* Din partea LPE a participat HALLER István.

14-15 noiembrie — *Seminarul „Integrare europeană, reforma învățămîntului în România și încurajarea predării în limbile minorităților”* organizat de Project on Ethnic Relations și Biroul Teritorial Cluj al Departamentului pentru Ocrotirea Minorităților Naționale, cu sprijinul Consiliului Europei la Cluj. LPE a fost reprezentată de Smaranda ENACHE, SZOKOLY Elek și Laura ARDELEAN.

14-16 noiembrie — *Seminarul „Program de educație și formare multiculturală — evaluare și perspective”* organizat de Centrul de Cercetare al Relațiilor Interetnice din Transilvania la Cluj. Din partea LPE au participat Smaranda ENACHE, SZOKOLY Elek și Laura ARDELEAN.

24 noiembrie — *Întîlnirea de la Londra a fondatorilor Centrului pentru Democrație și Reconciliere în Balcani.* Din partea LPE a participat Smaranda ENACHE.

25 noiembrie — *Conferință de presă la care a fost prezentată Declarația LPE din 21 noiembrie, respectiv programul Forumului Intercultural din 29 noiembrie și proiectul Colegiului Democrației, ediția IV.*

26-30 noiembrie — *Congresul Liberalei Internaționale, Oxford.* Din partea LPE a participat Smaranda ENACHE.

28-29 noiembrie — *Forumul Intercultural „Instruirea în limba minorităților naționale”,* Tîrgu-Mureș. Lansarea manualelor de aritmetică bilingve rom-român și rom-maghiar, publicate de Editura Pro Europa.

28-30 noiembrie — *Seminarul „Rezolvarea conflictelor prin mediere”,* organizat de Fundația pentru Schimbări Democratice la Sinaia. Din partea LPE a participat KOVÁCS Gyöngyvér.

november 1 — *Nemkormányzati szervezetek képviselőinek találkozója Luminița PETRESCU államelnöki tanácsossal.* A PEL részéről Smaranda ENACHE vett részt.

november 2 — *Informális találkozó az Association Luxembourgoise pour la Liberté en Roumanie, Ionel PANTEA által vezetett küldöttségével, Kolozsváron.* A PEL részéről Smaranda ENACHE és SZOKOLY Elek vettek részt.

november 7-8 — *„Jószomszédok voltunk-e?”, az Evangelische Akademie Siebenbürgen szebeni szimpóziuma.* A PEL részéről Mircea SUHĂREANU vett részt.

november 7-10 — *Műhelygyakorlat „Oktatás Közép- és Kelet-Európa többetnikumú közösségeiben”* címmel a Minority Rights Group (London) és az Inter-Ethnic Initiative for Human Rights (Bulgária) szervezésében a bulgáriai Bistritza-n. A PEL részéről HALLER István vett részt, „A kisebbségi oktatás helyzete Romániában — törvénykezés és gyakorlat” c. előadásával.

november 12-28 — *EBESZ konferencia az emberi jogok helyzetéről* Varsóban. A PEL részéről HALLER István vett részt.

november 14-15 — *„Európai integráció, tanügyi reform Romániában és a kisebbségi nyelven történő oktatás támogatása”,* a Project on

Ethnic Relations és a Nemzeti Kisebbségvédelmi Ügyosztály Kolozsvári Területi Irodájának Kolozsváron szervezett, és az Európa Tanács által támogatott, szemináriuma. A PEL részéről Smaranda ENACHE, SZOKOLY Elek és Laura ARDELEAN vettek részt.

november 14-16 — *„Oktatási terv és multikulturális képzés — felmérés és távlatok”,* az Erdélyi Etnikumközi Kapcsolatok Kutatóközpontja Kolozsváron szervezett szemináriuma. A PEL részéről Smaranda ENACHE, SZOKOLY Elek és Laura ARDELEAN vettek részt.

november 24 — *A Balkáni Megbékélés és Demokrácia Központja alapítóinak londoni*

találkozója. A PEL részéről Smaranda ENACHE vett részt.

november 25 — *Sajtóértekezlet,* a PEL november 21.-i Nyilatkozatának, a november 29.-i Interkulturális Fórum műsorának és a IV. Demokrácia Kollégiuma programjának bemutatásáról.

november 26-30 — *A Liberális Internacionálé Kongresszusa, Oxford.* A PEL részéről Smaranda ENACHE vett részt.

november 28-29 — *„Oktatás a nemzeti kisebbségek nyelvén”,* Interkulturális Fórum, Marosvásárhelyen. A Pro Europa Kiadó gondozásában megjelent roma-román és roma-magyar számtankönyvek bemutatása.

november 28-30 — *„Konfliktusok megoldása közvetítés útján”,* a Demokratikus Változásokért Alapítvány által Sinaia-n tartott szeminárium. A PEL részéről KOVÁCS Gyöngyvér vett részt.

Forumul Intercultural.
Doi participanți activi: un bulgar și un ucrainean

Se amplifică manifestările naționaliste

Liga PRO EUROPA își manifestă îngrijorarea față de amplificarea manifestărilor naționaliste și de intoleranță xenofobă în cele mai variate medii ale societății: partide politice, organizații neguvernamentale, instituții ale statului, presă. România se află într-un moment de răscruce al istoriei sale. Ea și-a anunțat intenția de a adera la NATO și de a face parte din Uniunea Europeană. În lumina acestei opțiuni, României îi revin serioase îndatoriri de a se adecva, nu numai declarativ, dar și în fapt spiritului acestor instituții care, dincolo de caracterul lor militar sau economic, exprimă opțiunea comunității statelor euro-atlantice pentru un sistem de valori în care ura interetnică și interconfesională, intoleranța și xenofobia nu-și găsesc locul.

Liga PRO EUROPA consideră drept îngrijorătoare:

1. intenția de reabilitare a unor demnitari ai regimului Antonescu, anunțată de procurorul general al României, chiar dacă, sub presiune internă și internațională, parțial a fost retrasă. Liga PRO EUROPA a atras atenția în repetate rânduri asupra faptului că mareșalul Antonescu și colaboratorii săi, aliați ai lui Hitler, răspunzători de instituirea unui regim fascist care s-a făcut responsabil de holocaustul evreilor și romilor, nu pot în nici un fel constitui modele de conduită pentru națiunea română modernă, chiar dacă au luptat împotriva bolșevismului sovietic. Liga PRO EUROPA protestează în continuare împotriva amplasării în spațiul public a unor statui ale lui Ion Antonescu și atribuirii numelui acestuia unor străzi, acțiuni ce constituie gesturi simbolice de legitimare a politicii sale antidemocratice și o întinare a memoriei victimelor nevinovate ale regimului său, chiar dacă el personal ar fi avut o ținută onorabilă de militar de carieră.

2. desfășurarea congresului PRM în incinta Parlamentului României, cea mai importantă instituție a democrației românești. Prin acesta, o reuniune cu un mesaj profund antidemocratic a beneficiat de girul nemeritat și periculos al instituțiilor statului. Considerăm că este inadmisibil ca Parlamentul României să devină, fie și pentru două zile, sediul extremismului naționalist.

3. participarea unor instituții - Secretariatul de Stat pentru Culte - la campania politică a unor forțe naționaliste, prin adoptarea unor puncte de vedere ce contravin spiritului Constituției și angajamentelor internaționale ale României. Noi, membrii Ligii PRO EUROPA, români, maghiari, romi, evrei, sași considerăm că diversitatea culturală este una din bogățiile Transilvaniei, o expresie a europenității noastre. Ne opunem cu toată hotărârea oricăror forme deschise sau mascate de schimbare a identității locale și de înveninare a relațiilor dintre oamenii locului. Sîntem întru totul de acord că protejarea identității culturale a românilor care trăiesc în minoritate este pe deplin legitimă. În același timp nu putem privi cu indiferență folosirea ei ca pretext pentru ingerințe în structura demografică a unor zone culturale specifice, prin implantarea unor instituții care nu reflectă necesități reale ale locuitorilor acesteia.

4. duplicitatea unor partide și personalități din arcul guvernamental în chestiuni ce pot influența integrarea euro-atlantică a României, între care și cea a conviețuirii interetnice,

atitudine chiar mai periculoasă decît cea a partidelor care nu fac nici un secret din extremismul-naționalist al programelor lor. Liga PRO EUROPA este surprinsă de atitudinea îngăduitoare manifestată de PNȚCD, partid democratic, față de orientarea propovăduită de la tribuna Parlamentului sau în mass media, de senatorul George Mihail Pruteanu, care și-a cîstigat aliați în primul rînd printre partidele extremiste. Atitudinile senatorului Pruteanu sînt în contradicție atît cu Declarația de la Alba Iulia, cît și cu programul PNȚCD, cu pozițiile afirmate de acesta pe plan internațional și produc o gravă intoxicare a electoratului român. Folosirea dublului standard în tratamentul minorităților, unul pentru uz extern și altul pentru cel intern, este nu numai profund imorală dar și dăunătoare credibilității politicii naționale românești. Instrucția în limba maternă este un drept garantat de Constituție și tratatele internaționale la care România este parte. Forțarea studierii unor discipline în limba română nu rezistă nici unui argument pedagogic, limba română trebuind să fie însușită de minoritățile din România în mod natural, dintr-o nevoie firească, și nu ca o limbă străină obligatorie.

5. partizanatul unor medii de presă în ce privește relațiile interetnice. Posturile de televiziune private, Antena 1 și Pro TV, dar și televiziunea națională TVR, acordă mai mult timp de emisie celor care susțin idei antieuropene, exclusiviste, naționaliste, decît liderilor de opinie, grupurilor și asociațiilor societății civile care pledează pentru valorile pro-europene. Prin această politică redacțională, se aduc prejudicii României, prezentată ca o țară în care intoleranța și antieuropeanismului sînt curenți dominante.

6. campaniile izolaționiste declanșate de unii lideri de opinie maghiari, care îndeamnă la izolarea UDMR, nu aduc servicii nici minorităților, nici parteneriatului româno-maghiar, ce nu este un imperativ conjunctural, ci o condiție a stabilității durabile a Europei Centrale. Comunitățile endogame ale sașilor, armenilor sau evreilor din veacurile trecute nu mai constituie modele viabile pentru Europa Unită a secolului al XXI-lea, frustrările justificate față de consecvențele partenerilor de coaliție neputînd constitui suficiente argumente împotriva dialogului și parteneriatului în sine.

CEREM ca:

1. instituțiile statului să-și păstreze neutralitatea și să se abțină de la orice implicare partizană în acțiuni ce pot conduce la discriminări și inegalitate între cetățeni, comunități etnice sau confesiuni.

2. mass media să dovedească spirit civic și responsabilitate în prezentarea și mediatizarea chestiunilor interetnice și interconfesionale, acordînd șanse egale de exprimare tuturor punctelor de vedere.

CHEMĂM liderii de opinie ai societății românești, presa independentă, asociațiile civice, partidele democratice să contribuie mai activ la promovarea toleranței interetnice și interconfesionale, la susținerea integrării euro-atlantice a României, prin aplicarea cu bună credință a principiilor democratice asumate prin tratatele și convențiile la care a aderat țara noastră.

Consiliul de Cordonare al Ligii Pro Europa

Tîrgu-Mureș, la 21 noiembrie 1997

Liberala Internațională, întrunită la Oxford pentru a marca cinzeci de ani de la The Liberal Manifesto din 1947, se arată la fel de preocupată de chestiuni privind drepturile omului ca și alte uniuni europene ale partidelor democratice. Liberalii, adepți împătimiti ai principiilor individualiste, implicit ai drepturilor individuale, sînt confrunțați cu realitatea că drepturile colective constituie o provocare serioasă căreia i se cuvine un răspuns nuanțat. Drepturile individuale, în buna tradiție iacobină, deși au condus fără îndoială la cea mai spectaculoasă revoluție în relația individ-stat, nu au acordat suficiente garanții și protecție comunităților, a căror erodare sau chiar dispariție s-a petrecut și se petrece încă în paralel cu ameliorarea sistemului de protecție a drepturilor individuale. Colapsul imperiului sovietic, războaiele post-iugoslave, dar și devoluția Spaniei, Belgiei, Regatului Unit nu sînt doar sindromuri post moderne, ci trend-uri majore pe care nici liberalii nu le pot ignora. De altfel multe partide liberale iau parte activă în acest proces de restructurare a statelor europene. Liberalii, împreună cu alte forțe politice aparținătoare sistemului euro-atlantic au de dat răspuns și la asaltul contextualiștilor, pentru care universalitatea și indivizibilitatea drepturilor omului sînt tot mai contestabile. Acestea și multe altele au constituit tema discuțiilor de la Oxford, axate pe dezbateră documentului intitulat „Vederi liberale asupra situației drepturilor omului în lume”. Printre ideile ce merită reținute: după a II-a Conferință Mondială asupra drepturilor omului (Viena 1992), violarea drepturilor omului nu mai poate fi considerată și tratată ca o problemă exclusiv internă a statelor, iar principiul universalității acestor drepturi se bucură de acceptare cvasi unanimă; dacă în anii '80 mai mult de două treimi din omenire trăia sub regimuri care nu respectau drepturile și libertățile fundamentale, căderea imperiului sovietic și a multor dictaturi a dus la înlocuirea multor dictaturi cu

guverne care, declarativ cel puțin, își afirmă susținerea pentru valorile statului de drept; totuși, după 1989 a crescut numărul conflictelor regionale, în special drepturile minorităților au suferit încălcări grave; numărul refugiaților a crescut dramatic, de la 8 milioane cu o decadă în urmă, la 15 milioane în 1996 (conform Amnesty International); în regiuni ale Africii genocidul este practicat în mod curent de grupuri paramilitare, cu interese politice; oribilele crime de război și atrocități din fosta Iugoslavie demonstrează că în ciuda progreselor și a evoluției sistemului de protecție, și în Europa se produc intolerabile violări ale drepturilor omului; crimele din fosta Iugoslavie, Rwanda, Burundi, Zair dezvăluie incapacitatea comunității internaționale, a ONU de a opri masacrele și războaiele; se înregistrează grave cazuri de impunitate în state latino-americane, dar și foste sovietice; continuă să existe guverne care subminează sistemul ONU al drepturilor omului prin obstrucții concertate; în violarea drepturilor omului apar forme noi, mult mai dificil de dovedit.

Liberalisme

Documentul avansează și soluții: creșterea responsabilității publice față de apărarea drepturilor omului; înlocuirea atitudinii reactive cu una preventivă; accentuarea caracterului universal și indivizibil al drepturilor omului; dezvoltarea relațiilor internaționale, a schimburilor culturale; aplicarea de sancțiuni economice guvernelor refractare numai în cazul cînd ele nu afectează populația; este nevoie de înființarea unui Tribunal Internațional care ar face mult mai eficient procesul de implementare a drepturilor omului.

La lectura acestui și a altor documente substanțiale produse de partide europene, nu-ți poți primi gîndul că la noi, în schimb, încă domnesc formele fără fond, mulți dintre liberalii noștri fiind ușor de confundat cu peremiștii sau peuneriștii. E o temă de reflecție pentru societatea civilă, a cărei absență din arena politică nu poate rămîne fără urmări.

(S.E.)

Seminar

Societatea civilă găzduită de Prefectura clujeană

La Prefectura din Cluj, în zilele de 14-15 noiembrie 1997, a avut loc seminarul „Integrare europeană, reforma învățămîntului în România și încurajarea predării în limbile minorităților”. Organizatorii, *Project on Ethnic Relations (PER)* și Biroul Teritorial Cluj al Departamentului pentru Protecția Minorităților Naționale, cu sprijinul Consiliului Europei, au avut în vedere toate problemele importante aflate în dezbateră publică, cu precădere cele care constituie mărul discordiei în domeniul învățămîntului minoritar: învățămîntul autonom de la grădiniță pînă la învățămîntul superior, inclusiv cel profesional, cazul special al Universității Bolyai, respectiv predarea istoriei și geografiei în limbile minorităților. Participanții, personalități prestigioase ale vieții culturale și politice, reprezentanți ai societății civile, ai mediului universitar, ai Guvernului, Parlamentului și Prefecturii, prin intervențiile lor, au oferit o finută academică înțînirii. Printre aceștia: ministrul TOKAY György, senatorul Ioan BOILĂ, deputatul Ioan VIDA SIMITI și ASZTALOS Ferenc, prefectul Alexandru FĂRCAȘ, consulul SUA Carl SIEBENTRITT, reprezentantul Înaltului Comisar al OSCE Jakob HASELHUBER, expertul Consiliului Europei Giovanni MANGIONI, directorul în

Ministerul Educației Eugen PALADE, secretarul de stat în Ministerul Educației BÉRES András, reprezentanții societății civile Gabriel ANDREESCU, Paul PHILIPPI, universitarii HORVÁTH Andor, Andrei AGACHI, HORVÁTH István, Wilfried SCHREIBER, SZILÁGYI N.Sándor și alții.

LPE a fost reprezentată de Smaranda ENACHE, Laura ARDELEAN și SZOKOLY Elek.

Două observații: bunăvoința unor majoritari etnici și/sau politici în chestiunile dezbătute nu este suficientă. Este nevoie și de înțelegerea profundă a fenomenului însuși. Iar în privința limbii de predare a istoriei și geografiei, aproape că nu mai contează limba de predare (și însușire) a istoriei predate minorităților dacă aceasta îi prezintă oricum ca urmași ai dacilor și romanilor, iar manualul de geografie le consacră doar trei rînduri marginale.

Păcat că în graba cu care s-au terminat lucrările (oaspeții din București trebuind să plece cu avionul), o dezbateră începută promițător, pînă să ajungă la întrebarea cuprinsă în agendă sub titlul Concluzii — Există o soluție optimă pentru minorități, acceptabilă și pentru majoritari? a rămas fără răspuns. O experiență, din care am putea trage și noi învățăminte. (Sz.E.)

Seminar

Manuale multiculturale

Între 14 - 16 noiembrie a avut loc la Cluj seminarul *Program de educație și formare multiculturală - evaluare și perspective* organizat de Centrul de Cercetări a Relațiilor Interetnice din România (CCRIT). Participanții, reprezentanți ai organizațiilor neguvernamentale cu preocupări continue în domeniul multi- și interculturalității, au încercat să atingă împreună scopurile organizatorilor: înființarea de baze de date și legături între ONG-uri, posibilitatea creării unei baze de date accesibile prin Internet, precum și editarea a două manuale multiculturale. Proiectul acestor manuale a fost realizat de către CCRIT urmînd ca ONG-urile să completeze partea teoretică cu exemple practice. Unul dintre manuale se adresează administrației locale, iar cel de al doilea prezintă un model de pedagogie multiculturală. S-a mai încercat o apropiere în vederea unor viitoare colaborări între academicieni și reprezentanții ONG-urilor, apropiere realizabilă și prin „umanizarea discursului” academicienilor.

Din păcate, scopurile nobile ale organizatorilor s-au lovit de lipsa de flexibilitate a unor reprezentanți ai unor organizații neguvernamentale, discuțiile devinînd înspre prezentarea propriilor activități.

Ideea editării manualelor multiculturale s-a dovedit o necesitate ce urmează să prindă viață. (L.A.)

Situația învățămîntului minoritar în Bulgaria, Polonia, Slovacia și Ungaria

Între 7-10 noiembrie a.c. a avut loc atelierul „Educația în comunități multietnice din Europa Centrală și de Est”, organizat de *Minority Rights Group (Londra)* și *Inter-Ethnic Initiative for Human Rights (Sofia)* la Bistruța în Bulgaria.

Au participat reprezentanții Ministerelor Educației, ai uniunilor pentru minorități și organizațiilor neguvernamentale din Bulgaria, Polonia, România*, Slovacia și Ungaria.

Din partea LPE a participat HALLER Istvan cu referatul „Situația învățămîntului minoritar din România — legislație și practică”.

Bulgaria

În 1958 au fost desființate școlile minoritarilor, iar din 1969 pînă în 1976 a fost eliminată treptat și predarea limbii materne. Reintroducerea limbii materne ca obiect de studiu a avut loc numai după 1991.

Constituția prevede dreptul de a învăța limba maternă. Reglementarea actuală este rezultatul unor compromisuri politice — în Bulgaria minoritățile nu sînt bine văzute. Definiția dată limbii materne — „limba în care vorbește copilul înainte de a intra la școală” — dovedește dorința de asimilare a minorităților.

Conform Legii învățămîntului, limba maternă a minorităților nu poate fi predată în școlile de stat. În 1992 au fost înființate școlile autorităților locale, iar învățămîntul general a fost inclus în aceste tipuri de școli (de stat au rămas doar școlile profesionale). Această modificare a făcut posibilă predarea facultativă a limbii materne.

Minoritatea turcă are trei școli, dar acest număr nu este suficient pentru 800.000 de turci și 210.000 bulgari musulmani. Conform datelor oficiale, 50.000 elevi învață limba turcă, 9000 limba armeană, 1600 limba idîș, 3000 limba romani — din aceste date rezultă că doar o parte din persoanele care aparțin minorităților își au într-adevăr asigurate drepturile. Pentru predarea limbii materne se asigură 4 ore pe săptămînă între clasele I-VIII. Numărul minim de elevi care pot forma o grupă pentru acest învățămînt este de 10 (ca o excepție, acest număr poate fi redus la 7 cu acordul consiliului local). Chiar și la acest nivel elementar de învățămîntului, există proteste din partea majorității.

Una dintre problemele de bază este lipsa cadrelor didactice pentru minorități. Armenii, de exemplu, au doar 15 profesori. Dintre cadrele didactice care predau limba turcă, doar unul din doi are pregătire universitară, și pentru limba romani doar unul din patru.

Pentru predarea unor limbi (de ex. limba romani) nu s-a elaborat o metodologie.

Nu există suficiente manuale în limba maternă a minorităților, iar cele existente sînt uzate din punct de vedere moral.

Învățămîntul intercultural este deficitar. Deși manualele de istorie conțin un capitol referitor la minorități, acesta este plin de erori.

Probleme deosebite se ridică în educația romilor. Oficial, 50.000 de copii romi de vîrstă școlară nu frecventează școala (neoficial numărul lor este de 100.000, totalul populației de romi fiind 600.000). Organizațiile neguvernamentale au lansat programul „Copii, întorcetivă la școală”, pentru atragerea copiilor din această

*Nu includem aici prezentarea situației din România intrucît socotim că ea este cunoscută cititorilor noștri.

comunitate prin muzică, dans, activități sportive — aceasta fără a afecta restul procesului educativ.

Polonia

După cel de-al II-lea război mondial nu a existat o lege pentru educația în limba minorităților, dar acest tip de învățămînt a supraviețuit pînă în anii '60, chiar dacă legea nu includea prevederi în acest sens. Din anii '70, conform declarațiilor oficiale, în Polonia nu mai existau minorități, și, prin urmare, s-a desființat tot ce a mai rămas din învățămîntul minorităților. În Silezia, din 1965, „gardiienii lingvistici” verificau ca nu cumva să se vorbească limba germană, și „vinovații” puteau fi condamnați la închisoare. Unele minorități, precum cea a ucrainenilor, au fost dispersate pe întregul teritoriu al Poloniei. În aceste condiții minoritarii și-au uitat propria limbă. După 1990 s-a acceptat existența minorităților. Acordurile bilaterale încheiate cu statele vecine au impus soluționarea problemelor — dar minoritățile au devenit astfel „ostatici”; prin ei se exercită presiuni asupra statelor vecine pentru a soluționa în aceste state problemele minorității poloneze.

Învățămîntul este descentralizat și finanțat de consiliile locale, de care depinde și învățămîntul minoritar.

În 1992, pe baza unei hotărîri guvernamentale, se poate asigura învățămîntul limbii materne minoritare. La nivel primar, pentru a forma o grupă, este nevoie de 3 elevi, și se asigură 2 ore pe săptămînă (din 1996, 3 ore), iar la nivel secundar, numărul minim de elevi ce formează o grupă care învață 3 ore pe săptămînă limba maternă este de 7.

În 1996 s-a adoptat Legea învățămîntului pentru minorități. Pe baza acestei legi, pot exista patru tipuri de învățămînt:

- predarea limbii minoritare ca limbă străină;
- predarea limbii minoritare ca limbă maternă;
- predare în limba maternă în clase separate;
- învățămînt bilingv.

Și în clasele de predare în limba maternă istoria Poloniei se predă în polonă.

Nu există încă manuale și programe elaborate pentru învățămîntul în limba minorităților. Cadrele didactice predau istoria și cultura minorităților după propriile principii.

Slovacia

Sistemul de învățămînt este centralizat, inițiativele locale nu sînt acceptate. Finanțarea însă se acordă de către administrația locală. Centralismul merge chiar pînă la desemnarea de către guvern a reprezentanților în consiliul pentru minorități.

Învățămîntul pentru minorități este cuprins într-un subcapitol al Legii învățămîntului. Conform interpretării Curții Constituționale, acest subcapitol poate fi aplicat doar pentru învățămîntul primar și secundar. Guvernul slovac a făcut demersuri pentru a transforma sistemul educațional pentru minorități în învățămînt bilingv (predarea unor materii doar în slovacă), numit „învățămînt alternativ”, dar fără a oferi și alte variante. Acest sistem se introduce treptat prin hotărîri guvernamentale. Nu există dreptul legal de a întemeia instituții educaționale proprii pentru minorități. În manualele de istorie nu se reflectă istoria și tradițiile minorităților.

Lipsește manualele, mai ales după restructurarea învățămîntului (s-a trecut de la sistemul învățămîntului obligatoriu de 8 clase la cel de 9 clase). Problemele nu afectează doar învățămîntul minoritar, ci întregul sistem de învățămînt.

Chiar dacă s-a elaborat un manual de predare a limbii rome, și s-a aprobat de minister, acest manual nu a fost tipărit de ani de zile (chiar și dreptul de a tipări un manual revine Ministerului Învățămîntului).

Ungaria

S-a definitivat armonizarea legislației cu privire la minorități (articolele din diferite legi referitoare la minorități au fost aduse la concordanță cu Legea minorităților). Singura deficiență în legislație este faptul că nu interzice în mod expres segregarea, astfel chiar împotriva voinței lor, pot exista clase separate pentru romi.

În învățămînt funcționează principiul subsidiarității, prin descentralizare școlile intră sub autoritatea autonomiilor locale. Întregul sistemul de învățămînt se află într-o transformare majoră, care urmează să fie încheiată în 2003. În Ungaria modificările sistemului de învățămînt nu se aplică brusc, ci treptat, pentru ca generațiile de elevi, părinții și cadrele didactice să nu fie luate pe nepregătite.)

În domeniul minorităților există un anumit liberalism — școlile locale satisfac cerințele părinților în funcție de posibilități. Procesul fiind încă în dezvoltare, există conflicte locale. Nu toți înțeleg necesitatea de a oferi minorităților o educație conformă necesităților lor. Școlile în care se desfășoară învățămînt pentru minorități primesc din partea statului un sprijin suplimentar substanțial (suma a fost de 3,2 miliarde de forinți — cca. 16 milioane de dolari pentru anul 1997).

Există cinci tipuri de programe, persoanele aparținînd celor 13 minorități pot alege oricare dintre ele, după voința lor (dacă 8 părinți cer unul dintre aceste tipuri de învățămînt, școala este obligată să le asigure):

- învățămînt în limba maternă;
- învățămînt bilingv;
- învățămîntul în limba minoritară;
- învățămînt intercultural;
- învățămînt recuperatoriu (în special pentru romi).

Se ridică probleme în special datorită lipsei cadrelor didactice pentru minorități, mai ales pentru cei care nu au beneficiat de învățămînt în limbă maternă în ultimele decenii, de ex. rusinii, care nu sînt recunoscuți ca minoritate nici în țările vecine.

(H.I.)

FORUMUL INTERCULTURAL

(continuare din pag. 1)

Ce poate fi mai relevant în acest sens decât recentele dezbateri din Parlamentul României, din presa și opinia publică românească, referitoare la Legea învățământului, la Ordonanța de urgență și la modificările acestora. Ce poate fi mai relevant în acest sens decât imensa energie pasională investită în această dezbateri mult supradimensionată în comparație cu gravitatea deosebită a problemelor cu care se confruntă societatea românească, probleme însă de cu totul altă natură decât cele etnice sau lingvistice.

Sintem profund dezamăgiți — nu putem ascunde acest lucru — nu atât de poziția unor partide care își justifică existența tocmai prin discursul lor xenofob, acesta fiind unicul lor program, cât de atitudinea duplicitară a unor personalități, fracțiuni ale partidelor parlamentare sau partide, chiar din arcul guvernamental, care contrazicând pînă și propriile lor programe electorale și platforme de principiu, se avîntă în discursuri de un oportunism adesea jenant.

Și tocmai din acest motiv am considerat ca fiind util și necesar în continuare să ne adunăm din cînd în cînd, și să ne concentrăm asupra problemelor noastre specifice cele mai arzătoare, în cazul de față asupra problemei învățământului, a instrucției minorităților naționale, problemă care constituie după convingerea noastră mecanismul fundamental al păstrării și dezvoltării identității etnice, naționale, culturale. Îmi vine să cred, că toți cei care se află aici, indiferent că aparțin minorităților sau majorității, consideră că păstrarea și dezvoltarea identității lor etnice, naționale, culturale, lingvistice, constituie o valoare fundamentală a existenței lor. (...)

La aceste probleme curente ale comunităților minoritare pe plan național se adugă, se pare, și problema specifică a „minorității majoritare” pe plan regional sau local. Chiar dacă nu acordăm amploarea oferită de mediile politice și de presă acestei chestiuni, o dimensiune aproape aberantă, la limita coșmarului, trebuie să

luăm la cunoștință că atât în județele Harghita și Covasna, cât și în localități din alte județe, din cu totul alte zone, există „minoritari majoritari”, sau chiar comunități „minoritare majoritare”, respectiv, români care trăiesc în minoritate. Evident că trebuie să abordăm cu exact aceeași conștiinciozitate, seriozitate și profunzime problematica acestora, să discernem ce este real și profund justificat, și ce este contrafăcut și diversiune politică în acest bruij asurzitor, care în ciuda aparențelor, nu servește de loc interesele

comunităților românești din aceste zone.

Și în sfîrșit, pentru a putea vorbi de o autentică multiculturalitate, și mai ales interculturalitate, cred că trebuie din capul locului să definim ce înțelegem printr-o autentică identitate cultural-lingvistică, element definitoriu în dezbateri despre învățămînt, limbă, cultură. Pentru că, am impresia că o autentică interculturalitate poate avea loc doar între identități integre, neproblematică, între entități care au depășit faza propriei crize de identitate.

Experiența arată că problema identității, a păstrării și/sau dezvoltării acesteia, diferă de la comunitate la comunitate, în funcție de o serie de caracteristici proprii. A nu le lua în considerare, presupune o marjă de eroare mult mai ridicată, pînă la anularea efectului soluțiilor propuse. Or, pragmatismul, în domeniul dezbătut, dincolo de principiile care privesc pe toată lumea în mod egal, ar trebui poate totuși să primeze.

(S.Z.E.)

Întrebări care te pun pe gînduri. Ministrul Tokay György și „civilul” Smaranda ENACHE.

Învățămîntul în limba maternă: drept, nu hafîr

A V-a ediție a Forumului Intercultural organizat de Centrul Intercultural al Ligii PRO EUROPA și-a propus dezbateri tema *Instruirea în limba minorităților naționale*, și a avut ca invitați reprezentanți ai uniunilor minorităților, ai instituțiilor de stat, ai unor organizații neguvernamentale implicate în dialogul interetnic, membrii ai Parlamentului, ai Guvernului, reprezentanți ai mass media.

Manifestarea s-a desfășurat după următorul program: Sesiunea I: cuvînt de deschidere: SZOKOLY Elek; Departamentul pentru Minorități Naționale: TOKAY György, ministru; Ministerul Educației Naționale: MURVAILászlo; prezentarea cadrului legislativ în care se desfășoară învățămîntul în limba minorităților naționale: Smaranda ENACHE; situația învățămîntului în limba minorităților din unele țări din Europa de Est: HALLER

Istvan; instruirea în limba minorităților naționale din România și evoluția acesteia în ultimii ani: Laura ARDELEAN; intervențiile au fost urmate de dezbateri. Cea de-a doua sesiune: *Învățămîntul în limba minorităților: situația actuală, așteptări, speranțe*, a dat prilejul reprezentanților uniunilor minorităților naționale de a-și prezenta propriile puncte de vedere. Cea de-a treia sesiune: *Instruirea în limba minorităților naționale: problemă pedagogică? problemă economică? problemă politică?* s-a desfășurat sub forma unei mese rotunde la care participanții și-au exprimat punctul de vedere referitor la problematica abordată.

În cadrul Forumului a avut loc lansarea manualelor bilingve de aritmetică pentru clasa I în limbile romani-român; romani-maghiar.

(L. A.)

EDIȚIA V • 28-29 noiembrie 1997

Învățămîntul în limba minorităților și reforma în învățămînt

În dezbaterile forumului, cadrul legislativ din țara noastră a fost caracterizat drept unul „generos”; s-a analizat succint situația învățămîntului în limba minorităților în unele țări din Europa de Est, și evoluția învățămîntului în limba minorităților naționale de la noi din țară. Reprezentanții uniunilor minorităților naționale au supus atenției deopotrivă probleme specifice comunității și cele comune tuturor minorităților. Luca Velciov, Uniunea Bulgarilor din România: „Bulgarii își încep aici, în România, renașterea culturală. Vorbind despre școală, bulgarii au avut pe teritoriul României, la sfîrșitul secolului 100 de biserici în care se slujea limba slavonă veche, au avut 49 de tipografii unde apăreau cărți și reviste în limba bulgară și în

limba română. Școlile care au existat în 1878 au fost închise fără excepție... După 1989, prin efortul organizației BRATSVO am reușit să deschidem câteva grupe de predare a limbii bulgare în câteva școli românești... Există cereri de studiere a limbii bulgare la școli și inspectorate însă cele mai multe probleme le-am întîmpinat din partea directorilor...”

Replica reprezentanților puterii a fost în general auto-critică, edificatoare în acest sens fiind intervenția d-lui ministru TOKAY György: „Guvernul nostru a avut și are idei frumoase și nobile, însă nu a avut o strategie unitară, fără de care nu poate

exista consecvența necesară. Dacă analizăm ce s-a întîmplat în domeniul învățămîntului în limba minorităților, eu aș recurge la zicala: „Am o părere dar nu sînt de acord cu ea”. Guvernul emite o ordonanță și aceeași coaliție atacă propriul act normativ. Să fie

oare ambiție personală? Să fie dorința de a vorbi de la tribună? Explicația rezidă în lipsa unei strategii. Încă nu am ajuns să ne debarasăm de felul de a face politică de acum 50 de ani: una spunem, alta facem”.

Tendința universitarilor a fost aceea de a integra dezvoltarea învățămîntului în limba minorităților naționale în cadrul mai larg al reformei în învățămînt în general. Marius LAZĂR, Universitatea Babeș-Bolyai

Cluj: „În ceea ce privește învățămîntul în limba minorităților naționale în unele țări din Europa de Est avem de-a face aici cu politici de stat față de minorități, inspirate de structurile centralizate de tip comunist. Aici este vorba, în primul rînd de o problemă esențială legată de reforma statului. Dacă discutăm principii politice care orientează sau determină această politică atunci pornim de la această idee: vrem să reformăm statul?(...) În actualul sistem de învățămînt, unde apar disfuncționalități, probabil ar trebui să ne referim la reforma învățămîntului.”

(L.A.)

Ziua minorităților

Doamna Smaranda ENACHE, copreședintă a Ligii PRO EUROPA a adresat propunerea ca: „Guvernul României să ia în calcul posibilitatea ca ziua de 18 decembrie să fie declarată Zi a Minorităților și, în cadrul aceleiași hotărîri, să se aloce fonduri pentru ca această zi să poată fi marcată cum se cuvine și prin acordarea unor premii acelor organizații din țară și eventual

din țările învecinate care desfășoară o activitate meritorie pentru promovarea și apărarea drepturilor minorităților. De asemenea să fie încurajate acele organe de presă, acei jurnaliști, acele personalități publice sau funcționari publici, care prin activitățile lor dau dovadă de receptivitate, de bună credință față de această problematică. Cred că ar fi un lucru important pentru noi toți” propu-

nere la care domnul ministru TOKAY György a răspuns cu entuziasm: „Haideți să facem din ziua de 18 decembrie o zi de înțelegere a minorităților, de armonie între majoritate și minoritate de orice fel. Este o idee minunată. Mă angajez, în cazul în care la anul voi mai fi în postul în care mă aflu ca această zi să existe.”

(L.A.)

Forumul Intercultural • Concluzii și recomandări

Participanții la cel de al V-lea Forum Intercultural de la Tirgu-Mureș, din 28-29 noiembrie 1997, reprezentanți ai Parlamentului, Guvernului, uniunilor minorităților, autorităților locale, ai unor organizații ale societății civile, universitari, experți au formulat o serie de observații, concluzii și recomandări pe care Liga PRO EUROPA le pune la dispoziția factorilor de decizie și a publicului larg. Dintre ele, menționăm:

învățămînt în special, să constituie o preocupare distinctă în portofoliul acestor instituții.

Calitatea învățămîntului: Una din problemele mult dezbătute a fost aceea a schimbărilor în ceea ce privește conținutul învățămîntului. Printre propunerile susținute în cadrul Forumului se numără:

- Necesitatea **schimbărilor în ceea ce privește conținutul**, în primul rînd a ceea ce se învață în școlile noastre, pentru ca acest conținut să permită tineretului din România să fie conectat la evoluția europeană generală. **Interculturalitatea** trebuie să devină o realitate în manualele și programele școlare.

- **Calitatea învățămîntului** trebuie să constituie o **preocupare importantă**, ea trebuie să se coreleze cu scăderea numărului de ore, pentru că la încărcarea actuală a învățămîntului, eșecul școlar este posibil.

Promovarea interculturalității: Una din condițiile de bază ale reformei în sistemul de învățămînt în general este cea a promovării interculturalității.

- Este nevoie de un **bun echilibru între politicile de integrare și politicile de păstrare a identității**, în așa fel încît integrarea să nu însemne asimilarea, dar în același timp, păstrarea identității să nu conducă la izolare sau deconectare de la progresul general al societății.

- **Limba maternă** trebuie să fie privită nu numai ca un **instrument de păstrare a identității**, ea în sine fiind o valoare, dar și ca vehicul important pentru realizarea în practică a egalității de șanse pentru copiii provenind din diferite comunități.

Studierea istoriei și geografiei în limba maternă: Argumentele pedagogice exprimate de participanți au arătat necesitatea studierii istoriei și geografiei în limba maternă.

- În acest context, **istoria care se predă ar trebui să fie Istoria României**, ea ar trebui să poată prezenta atît istoria românilor cît și istoria tuturor minorităților care, de sute de ani, și-au adus contribuția la tezaurul cultural, de valori spirituale și materiale ale acestui teritoriu care este patria noastră comună.

Concluzii:

- Este nevoie de bună credință în aplicarea legislației interne și internaționale care garantează drepturile minorităților, inclusiv drepturile privitoare la învățămîntul în limba maternă. România are, din acest punct de vedere, unul din cadrele legale cele mai generoase, care cere însă un număr important de instrumente practice și un efort social larg pentru ca, din reglementări și declarații, toate acestea să devină realități.

școlare active sau au existat grupuri sau clase la Liceele Pedagogice care au pregătit învățători, să se refacă aceste structuri în conformitate cu necesitățile și posibilitățile actuale.

- Avînd în vedere diversitatea deosebită a situațiilor, cît și a problemelor diferitelor minorități din România, în funcție de regiune, comunitate, confesiune sau aspirațiile de grup pe care le reprezintă, **este nevoie de o puternică și radicală descentralizare** în domeniul învățămîntului și o implicare mult mai mare a experienței didactice în pedagogie și educație la rezolvarea problemelor legate de instruirea în limba maternă.

- Este nevoie de un **cadru flexibil general** și de o strategie de lungă durată care să permită atît descentralizarea, cît și previzibilitatea, predictibilitatea evoluției învățămîntului.

- Este nevoie de **accentuarea autonomiei școlare**, de adecvarea profilului școlilor la cerințele comunităților locale, așa cum aceste nevoi sînt identificate prin interacțiunea diversilor factori și actori sociali pe plan local.

- Este nevoie de **îmlesnirea relațiilor cu țările sau cu națiunile** cu care minoritățile din România au relații de unitate și apartenență culturală, de un efort mai mare pentru echivalarea documentelor de studiu care sînt obținute în aceste țări, ca o completare la învățămîntul pe care îl pot dobîndi cetățenii români în afara României, pentru binele general al societății.

- Este nevoie de o **înnoire pedagogică și de o reflecție de expertiză** în domeniul învățămîntului, așa încît o unitate din cadrul Ministerului Educației Naționale sau al unui institut separat să se ocupe, fără nici o implicare politică, cu problema învățămîntului în limba maternă.

- Este nevoie ca **instructorii școlari la Ministerul Educației Naționale** sau la alte nivele să poată reprezenta, în calitate de experți, aceea sursă de control, dar și de sprijin, pentru dezvoltarea învățămîntului în limba minorităților naționale.

- Există **necesitatea cooperării** dintre cei care aduc hotărîri în domeniul culturii, administrației publice locale, al Prefecturilor și este de dorit ca problemele legate de minorități, în general, și cele legate de

Cadrul legal: Participanții la Forum au arătat că legislația în domeniul învățămîntului, la nivel teoretic este generoasă, și adecvată și învățămîntului în limba minorităților naționale.

- „Dreptul persoanelor aparținînd minorităților naționale de a învăța în limba lor maternă și dreptul de a putea fi instruite în această limbă sînt garantate” (Constituția României, 1991, Cap. II. art. 3). „Statul recunoaște și garantează persoanelor aparținînd minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase” (Constituția României, 1991, Titlul I, art. 6). Aceste prevederi constituționale, împreună cu cele conținute în tratatele bilaterale sau multilaterale la care România este parte, constituie **cadrul legal de garantare și protejare** a unuia din drepturile fundamentale ale minorităților, cel privind instruirea în limba maternă.

- **Dreptul la învățatură și instruirea în limba maternă**, fiind un drept constituțional, nu poate fi limitat și nu poate constitui obiect de negociere. Pot fi negociate numai formele și metodele de realizare a acestui drept. Impunerea studierii unor obiecte în altă limbă decît cea a secției pentru care au optat elevii constituie încălcarea unui drept constituțional.

- Este regretabilă **politizarea Ordonanței 36** și a întregii situații legate de învățarea istoriei și geografiei în limba maternă.

- Învățămîntul, instruirea pentru minorități în limba maternă, este o **parte a reformei generale** profunde prin care învățămîntul românesc ar trebui să treacă.

Cadrul instituțional: S-a reliefat faptul că minoritățile naționale au tradițiile necesare unui învățămînt de un înalt nivel, iar desființarea nejustificată a unor instituții și secții care și-au dovedit din plin utilitatea face ca eforturile să se concentreze în momentul de față spre reconstruirea acestora.

- Minoritățile naționale din România au tradiții importante și în ceea ce privește **propriul sistem instituțional școlar**, tradiții care ar trebui recercetate pentru elaborarea unei politici coerente în domeniul școlarității.

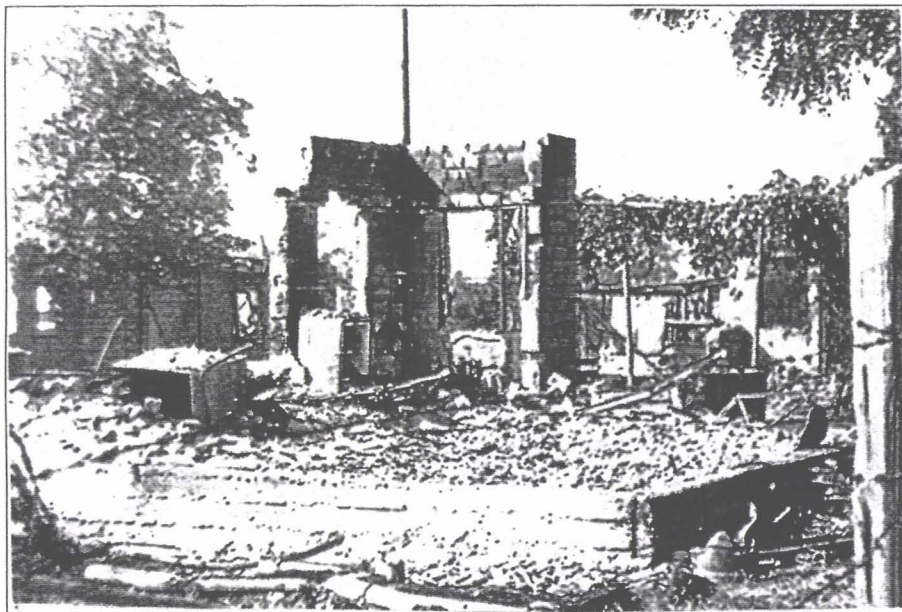
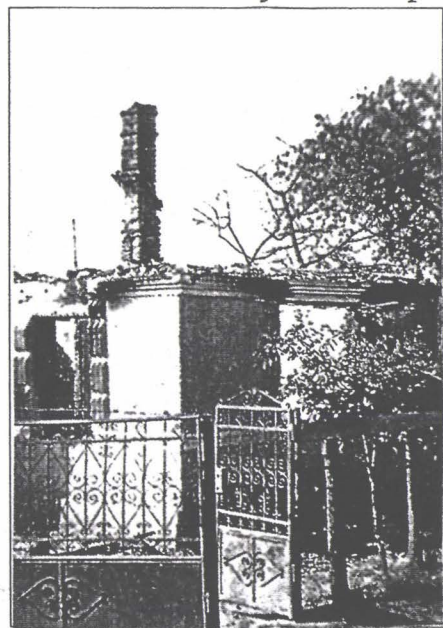
- Este nevoie pentru unele comunități unde au existat, dar au dispărut, **unități**

Cazul Hădăreni

Liga PRO EUROPA a fost una din puținele organizații neguvernamentale din România care, imediat după evenimentele din 20 septembrie 1993, a făcut un lobby intens pentru soluționarea în justiție a cazului Hădăreni. Toate demersurile au părut inutile timp de patru ani. Scrisori, articole de ziar, intervenții personale la reprezentanții diferitelor instituții sînt dovada unei lupte împotriva morilor de vînt. Pentru un număr mare

de organizații internaționale și ziariști din diferite colțuri ale lumii, Liga a reprezentat un punct de documentare asupra cazului. S-a sperat că, prin sensibilizarea opiniei publice interne și internaționale, pînă la urmă România va deveni un stat de drept.

Promisiunile noului guvern (și faptul că s-a ales un nou guvern este dovada că speranțele nu au fost inutile) au reprezentat primul semn îmbucurător. Campania de lobby a

fost reluată. Autoritățile menite să ancheteze cazul au recunoscut ceea ce organizațiile neguvernamentale afirmă de mult: unele forțe politice (explicit PUNR-ul) au exercitat presiuni asupra lor pentru a nu se finaliza ancheta. Datorită dispariției acestor forțe din arcul guvernamental, s-a deschis cale liberă justiției. În data de 11 noiembrie 1996, a început procesul Hădăreni la Tribunalul din Tîrgu-Mureș.

Cu această zi, pentru organizațiile neguvernamentale s-a încheiat un capitol al cazului Hădăreni. Din acest moment justiția trebuie să-și facă datoria fără presiuni din exterior. Rolul unei organizații de drepturile omului se rezumă la urmărirea procesului. Există în continuare două pericole: de a se achita vinovații sau de a se găsi doar niște țapi ispășitori, care să ajungă în închisoare în locul altora, pentru a se arăta lumii că s-a rezolvat cazul. Aceste soluții nu pot fi în nici un caz acceptate.

Și totuși, organizațiile care au căutat soluționarea cazului nu pot sta doar în expectativă. Pentru șase familii de romi, urmează a cincea iarnă fără locuință — promisiunile referitoare la reconstrucția caselor nu au fost încă respectate.

(H.I.)

Centrul pentru Democrație și Reconciliere

Întîlnirea de la Londra (24 noiembrie a.c.) a fondatorilor Centrului pentru Democrație și Reconciliere în Balcani s-a desfășurat într-un cadru informal și a pus accentul pe chestiuni organizatorice. Inițiat la întîlnirea din iunie de la Salonic (consemnată în numărul 5-6 al publicației noastre), Centrul dorește să contribuie în primul rînd la dialogul greco-turc, una din pietrele de încercare ale echilibrului european, dar va avea inițiative și în direcția ameliorării comunicării dintre Macedonia-FYROM și Grecia. Din această cauză, accentul cade pe chestiuni importante pentru Grecia, iar majoritatea celor implicați sînt greci sau de origine grecească. Prezența semnatarei acestor rînduri între fondatori se datorează și faptului că România, precum și Liga Pro Europa, au acumulat o experiență pozitivă — care s-a convertit în gesturi politice eficiente după alegerile din noiembrie 1996 — atît în promovarea reconcilierii istorice cu Ungaria și Ucraina, cît și în implicarea minorităților în guvernare. Este un experiment urmărit cu atenție în întreaga zonă ca un posibil algoritm central-sud-est european.

(S.E.)

Pagini din politica externă a României

Între 12-28 noiembrie s-a desfășurat la Varșovia conferința OSCE având ca temă drepturile omului. La această conferință, în afara celor 55 de delegații guvernamentale, au participat și 11 organizații internaționale și peste o sută de organizații neguvernamentale.

În cele 15 zile ale conferinței drepturile omului au fost dezbătute, pe rând, sub mai toate aspectele, de la prevenirea torturii pînă la chestiunea educației civice.

OSCE, care a jucat un rol important în încercarea de a implementa un climat mai favorabil față de drepturile omului în țările comuniste ale anilor '80 (pe vremea respectivă sub numele de CSCE), se părea că pierde teren în urma schimbărilor din regiunea central-estică a Europei. Prin aderarea unor țări la Consiliul Europei, prin orientarea politicii externe ale acestor țări spre NATO și spre Uniunea Europeană, interesul față de OSCE a scăzut. În mod nemeritat.

Nu trebuie uitat, că OSCE-ul este cea mai mare organizație euroatlantică, intru-nind toate țările membre UE, CE, precum și țări din afara acestor organizații. Unele state, ca SUA, au trimis o delegație oficială numeroasă (31 de persoane!) pentru a colecta toate informațiile și pentru a dezbate cu specialiști problemele legate de drepturile omului.

Nu trebuie uitat nici rolul jucat de OSCE în țările unde există conflicte etnice sau de altă natură. Prin intervenția acestei organizații au fost soluționate crize locale și regionale din Caucaz sau Balcani.

O altă latură prin care se remarcă OSCE-ul este invitarea organizațiilor neguvernamentale. După ce delegațiile oficiale își expun punctele de vedere într-un domeniu, iar organizațiile internaționale le completează, NGO-urile au la rîndul lor posibilitatea de a prezenta o față mai puțin pozitivă a practicilor din diferite țări, a căror delegație a încercat să „înfrumusețeze” adevărul. Și asta este motivul pentru care delegația SUA, de exemplu, urmărește cu mare atenție dezbaterile! Organizațiile neguvernamentale prestigioase, într-o reală democrație, au credibilitate sporită — ele nu au nici un motiv să ascundă adevărul, nu duc campanie politică, ci pur și simplu reprezintă diferite laturi ale societății civile. Normal, delegațiile oficiale primesc „dreptul la replică” — în multe cazuri însă această replică este atît de negîndită și neîntemeiată, încît delegația respectivă devine ridicolă.

România se numără printre țările care a devenit membru al CE și care dorește să se integreze în NATO și UE. Acestea nu sînt însă motive pentru a abandona activitatea din cadrul OSCE. Dar, din păcate, prezența delegației oficiale la conferința de la Varșovia nu a fost dintre cele mai strălucite. Compusă din persoane care veneau din „subsolul” ministerelor, mereu aceleași, care se aflau acolo și acum 6-7 ani, delegația noastră oficială a făcut o impresie ambiguă.

Partea pozitivă: la discuțiile despre minoritățile naționale, a fost prezentat un material care a descris funcționarea Departamentului pentru protecția minorităților naționale. Acest material — deși nu a prezentat problemele minorităților, ci problemele guvernului (cele două se confundă în România de ani de zile) a sfîrșit un viu interes. Pentru multe delegații, situația din România are valoare de model.

Partea negativă: la disputarea problemei romilor, delegația română nici nu știa cum să se apropie de ea. În accepțiunea oficială, părea că romii sînt o categorie socială, și nu un grup etnic. Caracteristicile romilor sînt doar negative: sînt săraci, analfabeți și delincvenți. La o discuție particulară cu membri delegației, în mod expres s-a afirmat: cei care nu corespund celor trei criterii de mai sus (sau, eventual, în loc să fie săraci, sînt excesiv de bogați) nu sînt romi, și, ca atare, nici nu au dreptul să-i reprezinte — aluzie la Nicolae GHEORGHE, cercetător sociolog, „fără antecedente penale”. Nici în a da replici, delegația oficială a României nu s-a ridicat la nivelul dorit. De exemplu, la semnarea de către Uniunea Mondială a Maghiarilor a problemei ceangăilor, reacția a fost nerecunoașterea existenței lor, această minoritate fiind considerată ca fiind alcătuită din „români maghiarizați” care, ca atare, nu pot cere educație în limba maternă — sugerînd că în accepțiunea Guvernului nu necesitatea persoanelor contează, drepturile fiind împărțite de la București ca niște daruri.

În general, se poate spune că această întîlnire de la Varșovia a fost prima la care problemele drepturilor omului și ale minorităților din România nu au mai fost dezbătute violent. În centrul disputelor, fierbinți s-au aflat, ca de obicei, Turcia, Cipru, Grecia, căroră li s-a adăugat, în locul României, Slovacia. Și totuși, observatorii atenți nu au putut trage concluzii prea favorabile cu privire la România.

(H. I.)

BIBLIOTECĂ

Noi intrări în biblioteca LPE

ISTORIE

- Hahn István — *A zsidó nép története*
- Petre Țurlea: *Ip și Trăznea Atrocități maghiare și acțiune diplomatică*
- Federația Comunităților Evreiești din România: *Legislația antiievreiască (vol. I)*

POLITICĂ

- Alvin Toffler: *Consumatorii de cultură*
- Seymour Martin Lipset — *Homo politicus — A politika társadalmi alapjai*

LITERATURĂ

- Ștefan Tcacu: *80 de privighetori ucrainene vol. I, II, III*
- Várnagy Elemér: *Cigányfiatalok a nagyvilágban*
- André Barthelemy: *Cigányország útjain*

PERIODICE

- *Politikatudományi szemle* 1997/2
- *Info ONG*: Facultatea de conștiință, anul II, nr. 9
- *Schritte ins Offene* 5/97
- *Warreport*: Human Rights in the Caucasus, nr. 56
- *East European Constitutional Review*: Understanding Postcommunist Crime and Corruption, vol. 6, numărul 4, toamna 1997

(K. J.-A.)

Manuale de aritmetică bilingve

Editura PRO EUROPA își face un titlu de onoare din publicarea, pentru prima oară în România a unor manuale de aritmetică bilingve: româno-rom și maghiaro-rom. Acest eveniment nu ar fi fost posibil fără încrederea și cooperarea autorilor, prof. Ion IONEL și Mariana COSTIN-ION, respectiv a traducătorilor Gheorghe SARĂU și MURVAY László.

Liga PRO EUROPA s-a aflat în ultimii șapte ani la originea multora din dezbaterile publice și studiile care au explorat chestiunea promovării identității romilor în România. Din toate aceste ocazii a reieșit cu pregnanță că educația, în special cea în limbă maternă, este cheia accesului comunității romilor la competiția de valori. Acest manual este un prim pas pe calea creării premiselor egalității de șanse între romii și celelalte comunități etno-lingvistice din România. Caracterul bilingv este legat și de faptul că în diferite regiuni ale țării, romii cunosc și utilizează ca a doua limbă fie româna, fie maghiara. Acest simplu detaliu demonstrează capacitatea lor interculturală deosebită.

Editorii adresează totodată mulțumiri celor care au susținut publicarea manualului.

În fine, dar nu în ultimul rând, gândul nostru se îndreaptă cu emoție spre copiii și dascălii care vor folosi acest manual...

(Prefața editorului)

Învățământul pentru minoritățile naționale

În acest moment de politizare exhaustivă a modificărilor Legii învățământului prin Ordonanța de urgență nr. 36 a Guvernului României, lucrarea dorește să fie o sursă de informații utile pentru cei interesați de acest domeniu, fără intenția exprimării unei opinii sau judecării unor puncte de vedere ori persoane.

Lucrarea este compusă din patru părți:

- *Documente Interne* — o colecție de articole constituționale (începând cu cele din 1923 și încheindu-se cu cele actuale) și de articole și paragrafe de lege, declarații oficiale.

- *Documente internaționale* — înglobează atât pe cele cu valoare de obligație juridică, cât și pe cele care au valoare de norme morale sau politică: recomandări sau declarații adoptate de organisme și instituții internaționale din care face parte și România.

- *Proiecte de legi* — părți relevante pentru subiectul învățământului minoritar din proiectele de legi alcătuite de către Consiliul pentru Minoritățile Naționale, grupul parlamentar al minorităților naționale și a UDMR-ului, de către Forumul Democrat German și APADOR-Comitetul Helsinki Român.

- *Partea Anexe* prezintă o comparație între datele statistice privind educația în limba minorităților naționale în anul școlar 1955-56, cu cel al anului 1992-93; compoziția actuală a comisiilor de învățământ din Senat și Camera Deputaților, cât și informațiile de contact pentru organizațiile minorităților naționale din România. (K.J-A)

altera 6

Dedicat federalismului, numărul 6 al revistei *Altera* își propune să inițieze o dezbatere pe această temă ignorată — în mare măsură deliberat — în mediul românesc, astfel încât ea să nu mai aparțină sferei tabu-ului. Multitudinea punctelor de vedere, precum și spațiilor geopolitice abordate în studiile incluse în acest volum sînt menite a fi o invitație la o dezbatere lucidă, din care să lipsească pasiunile politice partizane.

*Federalismul este evaluat atît din perspectivă teoretică, generală, urmărindu-se de pildă deplasarea accentului pe plan global de la paradigma etatistă spre cea federalistă (vezi studiul lui Daniel J. Elazar) sau analizîndu-se potențialul de dezamorsare a tensiunilor politice și de armonizare a unor interese aparent opuse (articolul semnat de Guy Héraud), dar și dintr-o perspectivă mai concretă, în care sînt prezentate evoluții federale specifice, în speță cea spaniolă (analiza lui Robert Agranoff); din această ultimă perspectivă, ar fi nedrept să rămîină în continuare ignorată tradiția federală autohtonă, transilvană, care a putut constitui într-o vreme un adevărat model pentru alte state europene (Paul Philippi, *Federalism și libertate*).*

În ce privește spațiul transilvan, numărul de față al *Alterei* nu se oprește doar asupra trecutului, ci include și radiografiile ale prezentului (vezi în acest sens dezbaterile *De la monocultură la interculturalitate* sau analiza lui Claude Karnoouh). Făcute fiind sub semnul interculturalismului, regăsim în aceste radiografii viziunea pluralistă pe care o implică federalismul, precum și conceptul de alteritate, înțeles nu doar ca o simplă acceptare, tolerare indiferentă a celui-lalt, ci ca preocupare pentru păstrarea și încurajarea diferenței celui-lalt (studiul de caz al Brigitei Mihok).

Nu lipsește din acest număr nici rubrica dedicată problematicei religioase (care include de această dată o analiză a ostilității manifestate față de noile mișcări religioase) sau cea consacrată documentului (tratatele încheiate de țara noastră cu Ungaria și cu Ucraina).

Întrucît tema federalismului este prea complexă pentru a putea fi tratată în spațiul unui singur volum, ea va fi din nou abordată în numerele următoare ale *Alterei*. (D.B.)

EXTRASE DIN STATUTUL LIGII PRO EUROPA

La 31 ianuarie 1998 va avea loc Adunarea Generală a Ligii PRO EUROPA.

Pentru acest prilej reproducem extrase din statutul LPE.

I. 4. Membrii

Art.14. Liga Pro Europa, prin hotărâre a Consiliului de Coordonare, poate acorda statutul de membru onorific unor personalități marcante ale vieții publice din țară sau străinătate.

Art. 15. Membrii simpatizanți și cei onorifici nu plătesc cotizație, nu au drept de vot și nu pot fi aleși în funcții.

II. 1. Adunarea Generală

Art.21. Organul suprem al Ligii Pro Europa este Adunarea Generală. Adunarea Generală este alcătuită din totalitatea membrilor activi cu drept de vot. Membrii activi aflați în incapacitatea de a participa la Adunarea Generală își pot delega dreptul de vot unui alt membru activ. Un membru activ poate reprezenta, pe bază de delegație scrisă, maximum de cinci membri.

Art.23. Adunarea Generală este statutar constituită dacă sînt prezenți cel puțin jumătate plus unu din numărul membrilor activi. Dacă acest quorum nu se întrunește, Adunarea Generală se convoacă din nou pentru o dată ulterioară de minimum 15 zile. La a doua convocare, Adunarea Generală este considerată statutară indiferent de numărul membrilor activi prezenți.

Art.24. Hotărârile Adunării Generale se iau prin vot deschis sau secret cu o majoritate de jumătate plus unu, cu excepția celor referitoare la Statut, Program, sau persoane, care se iau cu o majoritate de două treimi din voturile exprimate.

Art.25. Competențele Adunării Generale:

- adoaptă și modifică Statutul Ligii;
- confirmă afilierea interne și internaționale;
- analizează și aprobă Raportul anual al Consiliului de Coordonare;
- adoaptă Programul anual de activitate al Ligii;
- analizează și adoptă bilanțul financiar și raportul Comisiei de Cenzori;
- dă descărcare de gestiune, aprobînd execuția bugetară anuală;
- alege și revocă membrii Consiliului de Coordonare;
- alege și revocă copreședinții;
- alege și revocă membrii Comisiei de Cenzori;
- confirmă membrii noi;
- confirmă calitatea de club și filială;
- decide asupra excluderii membrilor, potrivit Statutului;
- hotărăște dizolvarea filialelor sau a asociației;
- hotărăște acordarea Premiului Pro Europa.

NEWSLETTER OF THE PRO EUROPE LEAGUE NR. 11 / 1997

CONTENTS:

P.1: Intercultural Forum — the fifth edition — in his address, Mr. Szokoly Elek, PEL's executive manager, points out that, in spite of the progress of democracy since the 1996 elections, education for minorities is still a controversial issue on the Romanian political scene.

P.2: Calendar — a Romanian/Hungarian synopsis of the PEL's main events in November 1997.

P.3: Nationalist Manifestations Increase — PEL's press release warns against the spreading of nationalism in both authorities and mass media, and calls for a responsible and neutral stand on their part;

P.4: Liberalism — unlike their Western counterparts, Romanian parties are not willing to go beyond their own definite interests; *Civil Society Hosted by the Cluj Local Authorities* — the seminary held in Cluj put in close relationship European integration, educational reform and education for minorities;

P.5: Education for Minorities in Bulgaria, Poland, Slovakia, and Hungary — in spite of sharing the same communist past, at the moment these countries show marked differences in their educational systems, disclosing thereby different degrees of democratization;

P.6-7-8: Intercultural Forum — pages devoted to the debates held at the Forum: *Education in Mother Tongue: a Right, not a Favour* — education for minorities should be viewed as a means for providing a tolerant and non-discriminatory background necessary to any democracy; *Education Reform and Education for Minorities* — education for minorities should be placed in a larger context, that of the general education reform in Romania; *Conclusions and Recommendations* — legal provisions on education for minorities provide a generous framework, but they are often ignored or restricted through misinterpretation;

P.9: The Hădăreni Case — the court trial of the interethnic (Roma-Romanian) conflict at Hădăreni in 1993 has finally been resumed; Centre for Democracy and Reconciliation — the centre can prove a potential for reconciliation here, in the Balkans, which still is one of the unstable spots of the world;

P.10: Excerpts from the Romanian Foreign Policy — the standpoint of Romania's official representatives at the OSCE meeting is still one to disclose misunderstanding of minorities issues; New entries in the PEL library;

P.11: Pro Europe Publishing House — reviews of the three volumes published in November: **Alter a 6, Education for ethnic minorities**, and a bilingual **Arithmetics** handbook (Romani-Hungarian, Romani-Romanian);

P.12: Excerpts from the *PEL's Status*.

INFO PRO EUROPA este publicată cu sprijinul
Fundatiei Heinrich Böll (Germania) și BILANCE (Olanda)

Liga PRO EUROPA Liga

Copreședinți:

Smaranda ENACHE și CSÍKY Boldizsár

Director executiv: SZOKOLY Elek

4300 Tîrgu Mureș, P-ța Trandafirilor nr. 5, et. III, CP. 1-154

Tel/fax: +40-(0)65-214076; 217584 e-mail: proeuro@mail.sorosej.ro

Redactor: Doina BACI (D.B.)

La redactarea acestui număr au colaborat: Laura ARDELEAN (L.A.), Doina BACI (D.B.), Smaranda ENACHE (S.E.), HALLER István (H.I.), KACSÓ Judith-Andrea (K.J.-A.), KOVÁCS Gyöngyvér (K.Gy.), SZOKOLY Elek (Sz.E.)

Tehnoredactare: PÁPAI László Zsolt

Editare texte: KACSÓ Judith-Andrea

Multiplicat la Liga PRO EUROPA